

Evropské trestní právo : vliv na praxi trestní obhajoby v národním kontextu

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

Seminář : Trestní právo EU pro obhájce v trestním řízení, Praha 29.-30.11. 2013

Europeizace trestního práva

- Trestní právo – jeden z hlavních atributů a projevů státní suverenity, výrazem právně kulturní samostatnosti, spojováno se svrchovanou pravomocí státu
- Úzká vazba na výkon státní moci spolu s rozdílností právních systémů používaných v rámci Evropy prozatím vylučují vytvoření „federálního“ systému práva
- Dvě roviny europeizace – činnost Rady Evropy (*MS, rezoluce, doporučení*) a právo ES/EU (*politiky v oblasti III. pilíře a nyní Lisabonská smlouva*)

2

I. Období do založení EU

- Období do 1.11.1993 (Maastrichtská smlouva)
 - Mezivládní spolupráce suverénních států
 - Sjednávání úmluv o evropské ekonomické a politické spolupráci
- Nejdůležitější právní nástroje**
- Dvoustranné a mnohostranné mezinárodní smlouvy**
- Povaha smluv mezinárodního práva veřejného
 - Smluvní nástroje do II. světové války a po II. světové válce
 - Zásadní vliv Rady Evropy (Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ESLP, úmluvy o spolupráci v trestních věcech, doporučení RE...)
 - Ojedinelé pokusy ES

3

Období do založení EU

Specifické příklady aktivit v rámci ES

- Úmluva mezi členskými státy Evropských společenství o dvojím postihu z 25. 5. 1987 (princip ne bis in idem)
- Dohoda o aplikaci Úmluvy Rady Evropy o předávání odsouzených osob mezi členskými státy Evropských společenství z 25. 5. 1987

4

Období do založení EU

- Dohoda mezi členskými státy Evropských společenství o zjednodušení a modernizaci metod předávání žádostí o vydání z 26.5.1989
- Dohoda mezi členskými státy o předávání řízení v trestních věcech z 6.11.1990
- Úmluva mezi členskými státy Evropských společenství o výkonu cizozemských trestních rozsudků ze 13. 11. 1991

5

Období do založení EU

- Neochota národních parlamentů k ratifikaci smluv
- Nikdy nevstoupily v platnost.

6

Období do založení EU

Nejdůležitější aplikované právní nástroje – Schengenské dohody:

- Dohoda mezi vládami států hospodářské unie Beneluxu, SRN a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích ze dne 14.6.1985
- Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. 6. 1985 mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, SRN a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích z 19.6.1990 (**Schengenská prováděcí úmluva**)

7

Období do založení EU

- Schengenská prováděcí úmluva o justiční spolupráci v trestních věcech (čl. 48 - 69)
- čl. 52
 - možnost přímého zaslání úředních dokumentů poštou osobě, která se nachází na území jiného smluvního státu
- čl. 53
 - možnost přímého styku justičních orgánů smluvních stran při předávání dožadání a odpovědí na ně

8

- čl. 54 - 58

- formulace principu **ne bis in idem**

(osoba, nad kterou byl vyneset pravomocný rozsudek jednou smluvní stranou, nesmí být pro tytéž činy stíhána jinou smluvní stranou, jestliže byla odsouzena a trest byl vykonán, je vykonáván a nebo nemůže být vykonáván)

9

II. Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

- Období od 1.11.1993 (Smlouva o EU - Maastrichtská smlouva) do 1.5. 1999
- Rozvíjení těsné spolupráce v oblasti justice a vnitra
- III. pilíř, dle hlavy VI. Smlouvy o EU tvořen:
 - azylová politika, pravidla upravující překračování vnějších hranic členských států a provádění kontrol na nich, přistěhovalecká politika a politika týkající se státních příslušníků třetích zemí, boj proti drogové závislosti, boj proti podvodům v mezinárodním měřítku, justiční spolupráce v občanskoprávních věcech, **justiční spolupráce v trestních věcech**, celní spolupráce, policejní spolupráce
 - účelem dosažení cílů EU, hlavně volného pohybu osob

10

- Ochrana finančních zájmů ES (PIF)
- Rozsudek ESD ve věci Jugoslávské/ Řecké kukuřice – povinnost čl. států poskytnout stejně účinnou, přiměřenou a odrazující ochranu generálnímu rozpočtu ES jako rozpočtu národnímu (čl. 209a, resp. 280 SES)
- Úmluva PIF 1995- Podvod proti rozpočtu Společenství
- II. Protokol k Úmluvě PIF Trestní odpovědnost právnických osob

11

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

Projekt Corpus Juris - Zásada evropské teritoriality

- myšlenka konstituování „Evropské právní oblasti“ založené na společné trestněprávní jurisdikci
- cílem zjednodušení právní pomoci, vyšetřování a trestního stíhání ve vztahu k 8 základním skutkovým podstatám
- Zdůraznění subsidiarity národního práva

12

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

Projekt Corpus Juris – Evropský veřejný žalobce

- Orgán ES odpovědný za vyšetřování, trestní stíhání, podání obžaloby, zastupování obžaloby v hlavním líčení, výkon rozsudků, týkajících se taxativně vymezených trestných činů proti financím Evropských společenství
- Bude také Evropský obhájce v trestních věcech ?

13

Projekt Corpus Juris – Evropský zatýkací rozkaz

- Návrh na zavedení Evropského zatýkacího rozkazu namísto tradičního vydávacího řízení

14

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

• Prostředky k dosažení účelu „Evropské právní oblasti“ v trestních věcech

- vytváření evropských forem spolupráce
- sjednocování národních legislativ
(*proces asimilace, kooperace a harmonizace*)

15

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

Evropský policejní úřad - EUROPOL

- Maastrichtská smlouva
 - zřízení evropské „policejní“ jednotky
 - účelem boj se závažnými formami organizovaného zločinu
- **Smlouva o Europolu** – uzavřena 26.7. 1995, činnost od roku 1999 nahrazena **Rozhodnutím Rady z 1.1. 2010**

16

EUROPOL

- Oblast činnosti:
= prevence a potírání terorismu, boj proti ilegálnímu obchodování s drogami, boj proti obchodování s lidmi, boj proti obchodování s nukleárními látkami a radioaktivními substancemi, potírání ilegálního obchodování s automobily, potírání praní špinavých peněz, boj proti falšování měny euro a jiných platebních prostředků

17

EUROPOL

- Shromažďování informací (*Europol Information System, Interim Information System*)
- Kriminalistická a operativní analýza (*Analytical Work Files*)
- Výměna informací o závažné trestné činnosti mezi členskými státy
- Poskytování odborné a technické pomoci v rámci boje proti organizované kriminalitě
- Koordinace a implementace vyšetřovacích postupů
- Vývoj specializovaných expertiz
- Rozvoj kontaktů mezi státními zástupci a vyšetřovateli

18

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

Evropská justiční síť (European Judicial Network)

- Zřízena **Společnou akcí** o vytvoření Evropské justiční sítě z **29.6.1998**
- "Zlaté stránky" pro MJS
- Společná akce zrušena a nahrazena **Rozhodnutím Rady** o **Evropské soudní síti (2008)**

19

III. Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti a vysoká úroveň ochrany (čl. 29 Smlouvy o EU)

- Nový právní prostor v EU vedle dosud existujícího, převážně ekonomického pojmu vnitřní trh
- Rozvíjení společného postupu čl. států v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech
- Terorismus, obchod s lidmi, trestné činy proti dětem, obchod s drogami, se zbraněmi, korupce, podvod..

20

Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti

Prostředky:

- Užší spolupráce policejních, celních a jiných příslušných orgánů čl. států přímo nebo prostřednictvím Europolu
- Užší spolupráce justičních a jiných příslušných orgánů čl. států
- Sbližování předpisů trestního práva

- Zahájení procesu usnadňování vzájemného uznávání rozhodnutí a výkonu rozsudků ve věcech trestních (potřeba rovnocennosti justičních systémů a vzájemné důvěry mezi nimi)

21

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Změna právních nástrojů Rady EU dle čl. 34 Smlouvy o EU:

- Úmluvy
- Rámcová rozhodnutí

22

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních mezi členskými státy Evropské unie z 29.5.2000

- Účelem zlepšení justiční spolupráce při zachování základních práv a svobod jednotlivce
- **Princip vzájemné důvěry** ve strukturu a fungování justičních systémů čl. států a schopnost všech čl. států zajistit spravedlivý proces

23

Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních mezi členskými státy Evropské unie z 29.5.2000

- čl. 5 a 6 – zavedení přímého zasilání písemností osobám na území jiného členského státu a přímého styku justičních orgánů členských států s určitými výjimkami
- čl. 10 a 11 – provádění výslechů prostřednictvím videokonference, telefonické konference
- čl. 12 – sledování zásilek
- čl. 13 – společné vyšetřovací týmy
- čl. 14 – skryté vyšetřování
- čl. 17 až 22 – odposlech telekomunikačního provozu

24

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Evropská jednotka pro soudní spolupráci-Eurojust

- Rozhodnutí Rady o zřízení Eurojustu za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti z 28.2. 2002
- Orgán EU s vlastní právní subjektivitou
- Úkolem hlavně **koordinovat** provádění mezinárodní justiční spolupráce, zejména u přeshraniční kriminality,
- Nemá operativní působnost na území členských států, ale...

25

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Společné vyšetřovací týmy

- **Rámcové rozhodnutí Rady EU o společných vyšetřovacích týmech z 13.6.2002**
- Zřizovány dvěma nebo více státy s cílem vést vyšetřování v jednom nebo více čl. státech
- Tým má být zřízen čl. státem, na jehož území se má vyšetřování provádět a řídit se v souladu s právem tohoto státu
- Za určitým účelem nebo na určité časově ohraničené období

26

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do období platnosti smlouvy Niceské

Evropský zatýkácí rozkaz

- **Rámcové rozhodnutí Rady (2002/582/SVV) ze dne 13.6.2002 o evropském zatýkáčím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy**
- Rozhodnutí vydané justičním orgánem členského státu s cílem zatčení a předání požadované osoby jiným členským státem za účelem trestního stíhání nebo výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného s odnětím svobody

27

Evropský zatýkáací rozkaz

- Realizace zásady **vzájemného uznávání rozhodnutí justičních orgánů** (výrazem vysokého stupně důvěry v právní řády členských států)
- **Přímý styk** justičních orgánů
- Dosavadní vydávací řízení komplikované, založené na spolupráci správních (Ministerstvo spravedlnosti SR) a soudních orgánů
- **Nahrazení extradičních procedur přímým předáním** bez diplomatických procedur – zrychlení a zjednodušení postupu
- **Omezení zásady oboustranné trestnosti a speciality**
- Zásada nepředávání vlastních státních občanů až na výjimky zrušena

28

Příklady dalších rámcových rozhodnutí

- RR o výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků (2003/577/SVV)
- RR o evropském důkazním příkazu k zajištění předmětů, listin a údajů pro účely řízení v trestních věcech (2008/987/SVV)
- RR o konfiskaci výnosů a majetku z trestné činnosti (2005/212/SVV)
- RR o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a pokut (2005/214/SVV)
- RR o uplatnění zásady vzájemného uznávání rozsudků v trestních věcech (OS), za účelem jejich výkonu v EU (2008/909/SVV)
- RR o organizaci a obsahu výměny informací v RT mezi členskými státy (2009/315/SVV).....

29

IV. Niceská smlouva

- Listina základních práva EU ze 7. 12. 2000
- Charta základních práv Evropské unie
- Vztah EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod EU přistoupila k EÚLP = respekt + zvýšená úroveň?

30

V. Lisabonská smlouva

- 2008/C 115/01 - **Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie** – Úř. v. C 115, ze dne 9. 5. 2008. s. 1

31

Lisabonská smlouva – čl. 82

- Justiční spolupráce v trestních věcech je v EU založena na:
 - zásadě vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí
 - vzájemné důvěře v právní systémy členských států
 - zahrnuje sblížení právních předpisů členských států v oblastech uvedených v odstavci 2 a v článku 83.

32

Lisabonská smlouva

EP a Rada mohou směrnici upravit minimální pravidla pro:

- a) vzájemnou přípustnost důkazů mezi členskými státy;
- b) práva osob v trestním řízení;
- c) práva obětí trestných činů;
- d) další zvláštní aspekty trestního řízení, které Rada předem určila v rozhodnutí

33

Lisabonská smlouva – čl. 86

Evropský veřejný žalobce

- Rada formou nařízení může jednomyslně, po souhlasu EP, vytvořit z Eurojustu Úřad evropského veřejného žalobce - pro boj proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie.

34

Děkuji za pozornost

35

Použitá literatura

- Fenyk, Jaroslav - Svák, Ján. *Europeizace trestního práva*. 1. vydání. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008.
- Jelínek, Jiří. *Trestní právo procesní*. 1. Vydání podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2010.
- Tomášek, Michal. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009.

36
